

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۷، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۳، صفحات ۱۰۵-۱۲۲

شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان ایلام

امیر احمد پور، ویدا مختاری، و علیرضا پورسعید*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۵/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۲/۸

چکیده

هدف کلی تحقیق حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان ایلام بود. جامعه آماری کلیه مدیران و اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی این استان در ۱۳۹۱ را دربرمی‌گرفت (N=۷۸۲) که از آن میان، ۲۵۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب به عنوان نمونه آماری با استفاده از رابطه کوکران انتخاب شدند. به منظور توصیف کیفی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، از روش فاصله انحراف معیار از میانگین استفاده شد. بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی نیز با استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه صورت گرفت. نتایج توصیفی تحقیق نشان داد که میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان ایلام در سطح خوب و مناسب قرار دارد. همچنین، بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه خطی، عوامل اقتصادی، نگرشی، مدیریتی، آموزشی، شخصیتی و محیطی ۵۲/۵۰ درصد از تغییرات میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید را تبیین کردند.

* به ترتیب، نویسنده مسئول و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری (ahmadpour_amir@yahoo.com)؛ کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی ساری؛ و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ایلام.

کلیدواژه‌ها: موفقیت، تعاونی تولید کشاورزی، ایلام (استان).
***

مقدمه

امروزه، نقش تعاونی‌ها در عرصه‌های گوناگون اقتصادی و اجتماعی به‌طور چشمگیر مشهود است، به‌گونه‌ای که ظهور تعاونی‌ها به‌صورت واقعیتهای انکارناپذیر در طول دهه‌های اخیر با رشد قابل توجه همراه بوده و با حضور این شرکت‌ها در تمامی عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، به نیازهای طبیعی جوامع انسانی نیز پاسخ داده شده است (شکیبا مقدم، ۱۳۸۷).

در ساختار اقتصاد کشاورزی نیز تعاونی‌ها در هر نوع تغییر و تحول ساختاری نقشی بسیار ارزنده دارند و سهم شدن در فعالیتهای کشاورزی از طریق تشکیل تعاونی‌های تولیدی در نظام کشاورزی جهان گسترش یافته است. امروزه، شرکت‌های تعاونی تولیدی در قالب یک نظام بهره‌برداری بستر اصلی فعالیت اجتماعی و اقتصادی در بخش کشاورزی به‌شمار می‌روند. این تعاونی‌ها از ابعاد مختلف و با درجات متفاوت در بهبود وضعیت کشاورزان بهره‌بردار نقش داشته‌اند.

مهم‌ترین اهداف فعالیت در تعاونی‌های تولید کشاورزی در راستای پیشبرد توسعه عبارت‌اند از همیاری و همکاری متقابل، افزایش بهره‌وری و میزان تولید، ایجاد اشتغال، بهبود زندگی مادی و معنوی و توسعه کشاورزی پایدار. تعاونی‌ها، با کاستن از تنش‌های میان روستاییان، امکان دستیابی به اعتبارات و تأمین نهاده‌ها، استفاده مشترک و بهینه از ماشین‌آلات و به‌کارگیری روش‌ها و فنون نوین در راستای افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه‌های تولید، افزایش درآمد و سرمایه‌گذاری را فراهم می‌سازند (اسکندری تربقان، ۱۳۷۹).

تحولات اوایل هزاره سوم در عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی و روابط اجتماعی تعاونی‌ها را با شرایطی جدید روبه‌رو کرده است که بدون سازگاری با آنها نمی‌تواند به حیات خود ادامه دهند (صفری و همکاران، ۱۳۸۸). در کشورهای صنعتی، دولت از طریق تدوین چارچوب‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی گام‌هایی مؤثر را برای توسعه تعاونی‌ها برداشته

است؛ اما در کشورهای در حال توسعه مانند ایران، بخش تعاون هنوز با چالش‌هایی مانند فقدان شرایط استاندارد محیطی و عدم تطبیق انتظارات مواجه است (عباسی و همکاران، ۱۳۸۸). همچنین، افق چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴ کشور که بر اساس آن، باید ایران در جایگاه نخست اقتصادی در میان کشورهای منطقه قرار گیرد، لزوم توجه به تعاونی‌های تولید به‌ویژه در بخش کشاورزی را دوچندان می‌کند، زیرا تعاونی‌های تولید از الگوهای موفق اقتصادی-اجتماعی مطرح در جهان به‌شمار می‌روند که توانایی قرار گرفتن در خدمت توسعه پایدار روستایی و برقراری عدالت از طریق ارتقای سرمایه‌های انسانی و اجتماعی نیروهای مولد جوامع روستایی را دارند (کرمی و آگهی، ۱۳۸۹، ب).

از این‌رو، بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشور در مقابله با این شرایط و عوامل مؤثر بر موفقیت آنها ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهشگران به تحقیقات گسترده در این زمینه پرداخته‌اند و هر کدام از این مطالعات نیز با نگرشی خاص و با استفاده از یک عامل یا چندین عامل جداگانه صورت گرفته است. بررسی این مطالعات نشان می‌دهد که عوامل گوناگون بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی تأثیر می‌گذارند؛ برخی از این پژوهش‌ها عبارت‌اند از:

- عوامل آموزشی مانند شرکت در دوره‌های آموزشی و کارورزی و برگزاری دوره‌های آموزشی مورد نیاز اعضا (امینی و صفری شالی، ۱۳۸۱؛ امینی و رضانی، ۱۳۸۵ الف و ب؛ رنجبر و منفردی راز، ۱۳۸۶؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹، ب؛ Harada, 2003؛ Amini and Ramezani, 2008)؛
- عوامل مدیریتی مانند اهمیت مدیران به توسعه منابع انسانی، توانایی ارتباط مدیر با سایر موسسات و تجربه مدیریت (امینی و رضانی، ۱۳۸۵ الف و ب؛ مرادی و آگهی، ۱۳۸۹؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ الف و ب؛ Amini and Ramezani, 2008؛ Macdonald and Rowarth, 2013؛ Prakash, 2000؛ Noordin et al., 2011)؛

- عوامل نگرشی (زرءنژاد و شریفی، ۱۳۸۷؛ Baticados, 2004)؛
  - عوامل محیطی مانند مکان استقرار تعاونی و تنوع ناحیه‌ای در حیطة فعالیت تعاونی (شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۸۵؛ امینی و همکاران، ۱۳۸۷؛ Prakash, 2000)؛
  - عوامل ساختاری مانند پیروی از قوانین و مقررات برون‌سازمانی و وجود نظام ارزیابی عملکرد در تعاونی (نکویی نائینی و همکاران، ۱۳۸۸؛ صفری و همکاران، ۱۳۸۸؛ Azadi et al., 2010)؛
  - عوامل اجتماعی- فرهنگی مانند مشارکت در امور تعاونی و تمایل به ارتقای دانش کاری (صدیقی و درویش‌نیا، ۱۳۸۲؛ عباسی و همکاران، ۱۳۸۸؛ Amini and Ramezani, 2008؛ Macdonald and Rowarth, 2013)؛
  - عوامل عملکردی مانند شایستگی رفتار با اعضا و پیگیری به موقع درخواست‌های اعضا (کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ الف)؛
  - عوامل اقتصادی مانند بازاریابی محصولات و ایجاد شغل و کارآفرینی در تعاونی (فیض‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۸؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب؛ Azadi et al., 2010؛ Prakash, 2000؛ Rajaei et al., 2011؛ Macdonald and Rowarth, 2013)؛
  - عوامل شخصیتی مانند روحیه انعطاف‌پذیری و کارآفرینی در بین اعضای تعاونی و انگیزه برای کار تولیدی در بین اعضای تعاونی (کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب؛ فیض‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۸؛ Azadi et al., 2010؛ Noordin et al., 2011؛ Prakash, 2000)؛ و
  - ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای اعضا مانند سابقه عضویت (امینی و رضائی، ۱۳۸۵ الف) و سطح تحصیلات (فیض‌آبادی و محمدنیا، ۱۳۸۷؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب؛ Azadi et al., 2010).
- در این راستا، هدف کلی تحقیق حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی بوده و بدین منظور، اهداف اختصاصی زیر در نظر گرفته شده است:

- ۱- توصیف ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخ‌گویان؛
  - ۲- بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی؛
  - ۳- بررسی همبستگی عوامل مؤثر با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی؛ و
  - ۴- ارائه الگوی پیش‌بینی‌کننده میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی.
- نتایج پژوهش حاضر می‌تواند از یک سو، مدیران شرکت‌های تازه‌تأسیس را برای آغاز موفقیت‌آمیز کار خود یاری کند و از سوی دیگر، راه‌گشای مدیران تعاونی‌های باسابقه برای پاسخ‌گویی به تعهدات و الزامات جدید و منطبق با مقتضیات زمان باشد و در نهایت، مدیران و برنامه‌ریزان این بخش را قادر به تدوین راهبردهای جدید در راستای تقویت و حمایت از شرکت‌های تعاونی سازد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر، از لحاظ روش، پیمایشی و از لحاظ هدف، کاربردی بوده و از لحاظ ماهیت نیز از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی استان ایلام در ۱۳۹۱ است که در قالب ۷۲ شرکت تعاونی فعالیت دارند ($N=782$). برای تعیین حجم نمونه از جامعه آماری کشاورزان، از رابطه کوکران استفاده شده و حجم نمونه ۲۵۴ نفر برآورد شده است ($n=254$)؛ سپس، بسته به بزرگی هر طبقه، این نمونه بین آنها تقسیم شده و آنگاه گردآوری اطلاعات انجام پذیرفته است. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته بوده که برای سنجش متغیرهای مستقل و وابسته طراحی شده است. متغیر وابسته تحقیق «میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی» بوده که سنجش آن، با توجه به اهداف مندرج در اساسنامه تعاونی‌ها، در پنج بعد صورت گرفته است؛ این ابعاد پنج‌گانه عبارت‌اند از: کارکردهای تأمین نهاده‌ها (۲۸ گویه)، تنظیم بازار (دو گویه)، ارائه مشاوره‌های تخصصی (دو گویه)، ارائه خدمات اقتصادی (پنج گویه)، و ارائه خدمات آموزشی (هفت گویه). متغیرهای مستقل تحقیق نیز عبارت‌اند از: عوامل شخصیتی (ده گویه)، اجتماعی-فرهنگی (۲۱ گویه)، آموزشی (دوازده گویه)، مدیریتی (۲۱ گویه)،

اقتصادی (چهارده گویه)، عملکردی (شش گویه)، محیطی (سه گویه)، ساختاری (هفت گویه)، نگرشی (هشت گویه)، و ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای (سؤالات باز و بسته). شایان یادآوری است که برای سنجش متغیرهای وابسته و مستقل، از طیف لیکرت پنج‌قسمتی در دامنه «خیلی کم» تا «خیلی زیاد» استفاده شده است. برای تعیین روایی محتوایی و ظاهری، چندین نسخه از پرسشنامه در اختیار پانلی از متخصصان شامل اساتید ترویج و آموزش کشاورزی، کارشناسان و متخصصان اداره کل تعاون استان ایلام و صاحب‌نظران در زمینه تعاونی‌های تولید کشاورزی قرار داده شده و اصلاحات لازم بر حسب پیشنهادهای آنها صورت گرفته است. برای تعیین ضریب اعتبار، تعداد ۲۵ پرسشنامه خارج از جامعه آماری (شهرستان کرمانشاه) توزیع شد. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های یادشده و ورود داده‌ها به رایانه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، اعتبار قسمت‌های مختلف پرسشنامه بین ۰/۸۴ تا ۰/۹۴ به دست آمد. به منظور توصیف کیفی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، از روش فاصله انحراف معیار از میانگین^(۱) استفاده شده است (صدیقی و احمدپور، ۱۳۸۴). همچنین، برای توصیف میزان همبستگی، از الگوی هینکل و همکاران (Hinkle et al., 1988) بهره‌گیری شده است^(۲). همچنین به منظور بررسی عوامل موثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است. محاسبات تحقیق با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شده است.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخ‌گویان

میانگین سن پاسخ‌گویان ۳۹ سال با انحراف معیار نه سال است که اکثریت آنها (۱۷۲ نفر یا ۶۷/۷۰ درصد) در گروه سنی سی تا پنجاه سال قرار دارند. همچنین، میانگین سابقه عضویت پاسخ‌گویان شش سال با انحراف معیار سه سال است که اکثریت آنها (۱۱۴ نفر یا ۵۶/۷۰ درصد) در گروه کمتر از پنج سال قرار دارند. تقریباً ۲۵ درصد پاسخ‌گویان را زنان

(۶۵ نفر) و ۷۵ درصد آنها را مردان (۱۸۵ نفر) تشکیل می‌دهند. سمت سازمانی تقریباً ۲۶ درصد پاسخ‌گویان مدیرعامل (۶۷ نفر) است و ۹۳ نفر اعضای عادی و ۸۵ نفر هم‌اعضای هیئت مدیره را تشکیل می‌دهند. بررسی نحوه تأمین سرمایه تعاونی‌ها نشان می‌دهد که به گفته اکثریت آنها (۱۶۴ نفر یا ۶۴/۵۰ درصد)، سرمایه تعاونی‌ها هم از طریق اعضا و هم از طریق وام بانکی تأمین شده است. بررسی سطح تحصیلات پاسخ‌گویان نیز نشان می‌دهد که تحصیلات اکثریت آنها زیر دیپلم (۱۲۱ نفر یا ۴۷/۶۰ درصد) است، در حالی که سطوح تحصیلی دیپلم (۸۸ نفر یا ۳۴/۶۰ درصد)، کاردانی (پانزده نفر یا ۵/۹۰ درصد)، کارشناسی (یازده نفر یا ۴/۳۰)، کارشناسی ارشد (پنج نفر یا ۲ درصد) و دکتری تخصصی (یک نفر یا ۰/۴۰ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی با طرح‌گویه‌هایی در ارتباط با اهداف مندرج در اساسنامه تعاونی (تأمین نهاده‌ها، تنظیم بازار، ارائه مشاوره تخصصی، ارائه خدمات اقتصادی، و ارائه خدمات آموزشی) با استفاده از روش فاصله انحراف معیار از میانگین بررسی شده است. نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که اکثر پاسخ‌گویان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید کشاورزی را در سطح خوب ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۱- طبقه‌بندی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

سطوح موفقیت	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
ضعیف	۲۲	۱۰/۵	۱۰/۵
متوسط	۶۶	۳۱/۶	۴۲/۱
خوب	۹۶	۴۵/۹	۸۸/۰
عالی	۲۵	۱۲/۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

تحلیل توصیفی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

میانگین، انحراف معیار، ضریب پراکندگی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در جدول ۲ آمده است. نتایج این جدول نشان می‌دهند که عوامل عملکردی (مانند شایستگی رفتار با اعضا، پیگیری به‌موقع درخواست‌های اعضا و اعتقاد اعضا به مشارکت) با ضریب تغییرات ۲۲/۵۴ درصد مهم‌ترین عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی به‌شمار می‌روند؛ عوامل اجتماعی- فرهنگی (مانند تمایل اعضا به ارتقای دانش کاری، مشارکت فعال اعضا و روحیه همکاری بین اعضا) با ضریب تغییرات ۲۳/۱۰ درصد و عوامل آموزشی (مانند کمک و اطلاع‌رسانی مهندسان کشاورزی، شرکت در دوره‌های کارورزی و برگزاری کلاس‌های آموزشی مورد نیاز اعضا) نیز با ضریب تغییرات ۲۳/۴۴ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین، بر اساس نتایج جدول ۲، عوامل اقتصادی (مانند بازاریابی مناسب محصولات، ایجاد شغل و کارآفرینی برای اعضا و مشارکت اقتصادی اعضا با ضریب تغییرات ۲۷/۶۳ درصد، عوامل نگرشی (مانند همکاری و مشارکت خوب اعضا، فعال و کارآور بودن مدیران تعاونی و اثر مثبت تعاونی بر اعضا با ضریب تغییرات ۲۵/۴۲ درصد، و عوامل ساختاری (مانند متابعت از قوانین برون‌سازمانی، وجود نظام آموزش و ارزیابی عملکرد و وجود نظام مشارکت با ضریب تغییرات ۲۴/۷۰ درصد در رتبه‌های آخر جای دارند.

بررسی همبستگی متغیرهای مستقل با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

بررسی ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که رابطه میان سابقه کار پاسخ‌گویان ($r=0/063$ و $P>0/05$) و میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی معنی‌دار نیست. بنابراین، می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد گفت که بین متغیر یادشده و میزان موفقیت این شرکت‌ها هیچ‌گونه رابطه معنی‌داری وجود ندارد (جدول ۳).

بر اساس نتایج محاسبه ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای عوامل شخصیتی ($r=0/300$) و اجتماعی- فرهنگی ($r=0/474$ و $p\leq 0/01$)، آموزشی ($p\leq 0/01$ و $r=0/489$)،

مدیریتی ($r=0/380$ و $p \leq 0/01$)، اقتصادی ($r=0/600$ و $p \leq 0/01$)، عملکردی ($r=0/403$) و ($p \leq 0/01$)، محیطی ($r=0/470$ و $p \leq 0/01$)، ساختاری ($r=0/438$ و $p \leq 0/01$)، و نگرشی ($r=0/451$ و $p \leq 0/01$) پاسخ‌گویان با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، رابطه این متغیرها با میزان موفقیت تعاونی‌های یادشده مثبت و معنی‌دار بوده و با توجه به الگوی هینکل و همکاران (Hinkle et al., 1988)، در سطح پایین است (به استثنای همبستگی عوامل اقتصادی که در سطح متوسط بوده است). ضریب همبستگی پیرسون محاسبه‌شده برای متغیر سن پاسخ‌گویان ($r=-0/165$ و $p \leq 0/05$) با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی نشان می‌دهد که رابطه این متغیر با میزان موفقیت تعاونی‌ها منفی و معنی‌دار در سطح جزئی است. همچنین، بر اساس نتایج محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن متغیر سطح تحصیلات پاسخ‌گویان ($r=-0/288$ و $p \leq 0/01$) با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، رابطه این دو منفی و معنی‌دار بوده و شدت آن بر اساس الگوی هینکل و همکاران (Hinkle et al., 1988)، در سطح جزئی است (جدول ۳).

جدول ۲- رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

رتبه	درصد ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای*	عوامل
۱	۲۲/۵۴	۰/۸۶	۳/۸۱	عملکردی
۲	۲۳/۱۰	۰/۸۶	۳/۷۶	اجتماعی- فرهنگی
۳	۲۳/۴۴	۰/۸۷	۳/۷۳	آموزشی
۴	۲۳/۵۱	۰/۹۰	۳/۸۴	مدیریتی
۵	۲۳/۵۳	۰/۹۰	۳/۸۵	شخصیتی
۶	۲۴/۰۵	۰/۹۱	۳/۷۸	محیطی
۷	۲۴/۷۰	۰/۹۲	۳/۷۲	ساختاری
۸	۲۵/۴۲	۰/۹۴	۳/۷۲	نگرشی
۹	۲۷/۶۳	۰/۹۶	۳/۵۱	اقتصادی

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۳- همبستگی متغیرهای مستقل با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

متغیر (عامل)	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	نوع همبستگی	توصیف همبستگی
شخصیتی	۰/۳۰۰**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
اجتماعی - فرهنگی	۰/۴۷۴**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
آموزشی	۰/۴۸۹**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
مدیریتی	۰/۳۸۰**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
اقتصادی	۰/۶۰۰**	۰/۰۰۰	پیرسون	متوسط
عملکردی	۰/۴۰۳**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
محیطی	۰/۴۷۰**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
ساختاری	۰/۴۳۸**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
نگرشی	۰/۴۵۱**	۰/۰۰۰	پیرسون	پایین
سن	- ۰/۱۶۵*	۰/۰۱۷	پیرسون	جزئی
سطح تحصیلات	- ۰/۲۸۸**	۰/۰۰۰	اسپیرمن	جزئی
میزان سابقه کار	- ۰/۰۶۳ ^{n.s}	۰/۳۶۹	پیرسون	بدون ارتباط

** $p < ۰/۰۱$ * $p < ۰/۰۵$ n.s : معنی دار نشده

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی تفاوت بین نظرات پاسخ‌گویان دارای سمت‌های سازمانی متفاوت درباره میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

نتایج به دست آمده از آزمون تجزیه و تحلیل واریانس (F) نشان می‌دهد که تفاوت بین نظرات مدیران عامل، اعضای هیئت مدیره و اعضای عادی ($P > ۰/۰۵$ و $F = ۰/۲۹۶$) در ارتباط با میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی معنی دار نیست؛ به دیگر سخن، ارزیابی کلیه افراد در مورد میزان موفقیت تعاونی‌ها یکسان است (جدول ۴).

جدول ۴- تفاوت بین نظرات پاسخ‌گویان دارای سمت‌های سازمانی متفاوت درباره میزان

موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

سمت	فراوانی	میانگین	آماره F	سطح معنی‌داری
مدیران عامل	۵۷	۱۵۳/۸۹	۰/۲۹۶	۰/۸۲۸
اعضای هیئت مدیره	۷۲	۱۵۶/۲۹		
اعضای عادی	۷۳	۱۵۶/۴۷		

منبع: یافته‌های تحقیق

عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی

در تحقیق حاضر، به منظور بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است. پس از ورود کلیه متغیرهای مستقل دارای همبستگی معنی‌دار، شش متغیر "عوامل اقتصادی، نگرشی، مدیریتی، آموزشی، شخصیتی و محیطی در معادله باقی ماندند و عوامل عملکردی، ساختاری، اجتماعی-فرهنگی، سن و سطح تحصیلات از معادله حذف شدند. این متغیرها می‌توانند ۵۲/۵۰ درصد از تغییرات متغیر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی را تبیین کنند. همچنین، با بررسی ضرایب رگرسیون استاندارد شده (بتا)^(۳)، مشخص شد که عامل نگرشی (با مقدار بتای ۰/۵۵۴) نسبت به عوامل دیگر سهم و نقش بیشتری را در تبیین میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی داراست، زیرا یک واحد تغییر در انحراف معیار آن باعث می‌شود تا انحراف معیار متغیر وابسته به اندازه ۰/۵۵۴ تغییر کند. عوامل اقتصادی و مدیریتی پس از عامل نگرشی، به ترتیب، بیشترین اهمیت و نقش را در توضیح میزان موفقیت تعاونی‌ها دارند (جدول ۵).

جدول ۵- نتایج برآورد الگوی رگرسیون چندگانه گام به گام عوامل موثر بر میزان موفقیت تعاونی‌ها

متغیر	ضرایب غیراستاندارد (B)	ضرایب استاندارد (بتا)	آماره t	سطح معنی‌داری
ضریب ثابت	۸۵/۹۷۴	-	۸/۸۵۲	۰/۰۰۰
عوامل اقتصادی (X _۱)	۱/۲۵	۰/۵۳۲	۵/۶۴۷	۰/۰۰۰
عوامل نگرشی (X _۲)	۲/۲۰	۰/۵۵۴	۵/۰۷۳	۰/۰۰۰
عوامل مدیریتی (X _۳)	۰/۸۷	۰/۵۰۵	۴/۷۶۰	۰/۰۰۰
عوامل آموزشی (X _۴)	۰/۶۲	۰/۱۹۴	۱/۹۰۷	۰/۰۰۱
عوامل شخصیتی (X _۵)	- ۱/۱۵	- ۰/۳۵۴	- ۳/۴۶۸	۰/۰۰۱
عوامل محیطی (X _۶)	۲/۸۲	۰/۲۸۶	۲/۸۴۷	۰/۰۰۵

$$R=۰/۳۲ \quad R^2=۰/۵۲۵ \quad F=۲۷/۶۵۰ \quad \text{معنی‌داری}=۰/۰۰۰$$

منبع: یافته‌های تحقیق

$$Y = ۸۵/۹۷۴ + ۱/۲۵ (X_1) + ۲/۲۰ (X_2) - ۰/۸۷ (X_3) + ۰/۶۲ (X_4) - ۱/۱۵ (X_5) + ۲/۸۲ (X_6)$$

با استفاده از معادله بالا می‌توان میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی را تخمین زد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اکثریت پاسخ‌گویان میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی تولید کشاورزی را در سطح خوب و عالی توصیف کرده‌اند. امینی و رضانی (۱۳۸۵ الف) نیز در مطالعه خود نشان دادند که تعاونی‌های تولید مرغداران گوشتی در دستیابی به اهداف مورد نظر در اساسنامه خود موفق عمل کرده‌اند. نتایج نشان داد که بین نظرات مدیران عامل و سایر اعضا درباره میزان موفقیت تعاونی‌های تولید در این استان تفاوت معنی‌دار وجود ندارد و نظرات آنها در این زمینه مشابه است. نتایج به دست آمده از ضرایب همبستگی نشان‌دهنده روابط مثبت و

معنی دار میان میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی و عوامل شخصیتی (موافق با یافته‌های کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب؛ فیض‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۸؛ Azadi et al., 2010)، اجتماعی - فرهنگی (موافق با یافته‌های صدیقی و درویش‌نیا، ۱۳۸۲؛ عباسی و همکاران، ۱۳۸۸؛ Amini and Ramezani, 2008؛ Macdonald and Rowarth, 2013)، آموزشی (موافق با یافته‌های امینی و رضانی، ۱۳۸۵ الف و ب؛ رنجبر و منفردی راز، ۱۳۸۶؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب؛ Amini and Ramezani, 2008)، مدیریتی (موافق با یافته‌های مرادی و آگهی، ۱۳۸۹؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ الف و ب؛ Amini and Ramezani, 2008؛ Macdonald and Rowarth, 2013؛ Noordin et al., 2011؛ فیض‌آبادی و همکاران، ۱۳۸۸؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب؛ Macdonald and Rowarth, 2013؛ Azadi et al., 2010)، عملکردی (موافق با یافته‌های کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ الف)، محیطی (موافق با یافته‌های شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۸۵؛ امینی و همکاران، ۱۳۸۷؛ صفری و همکاران، ۱۳۸۸)، ساختاری (موافق با یافته‌های نکویی نائینی و همکاران، ۱۳۸۸؛ صفری و همکاران، ۱۳۸۸) و نگرشی (موافق با یافته‌های زراءنژاد و شریفی، ۱۳۸۷؛ Baticados, 2004) و همچنین، روابط منفی و معنی دار میان میزان موفقیت این تعاونی‌ها و سن و سطح تحصیلات پاسخ‌گویان (مخالف یافته‌های فیض‌آبادی و محمدنیا، ۱۳۸۷؛ کرمی و آگهی، ۱۳۸۹ ب) است.

نتایج به‌دست آمده از بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی نشان می‌دهد که شش عامل اقتصادی، نگرشی، مدیریتی، آموزشی، شخصیتی و محیطی بیشترین تأثیر را بر متغیر مذکور دارند، به‌گونه‌ای که این متغیرها ۵۲/۵۰ درصد از تغییرات موفقیت تعاونی‌ها را تبیین می‌کنند. بررسی ضرایب رگرسیون استاندارد شده نیز نشان می‌دهد که عوامل نگرشی ($\beta=0/554$) نسبت به سایر عوامل سهم و نقش بیشتری در تبیین میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی دارد.

- بر اساس نتایج تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می شود:
- با توجه به تأثیر عوامل اقتصادی بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، برگزاری کارگاه‌های تخصصی برای تحلیل موضع‌یابی در شرکت‌های موفق داخلی و خارجی به منظور آشنایی بیشتر مدیران با مؤلفه‌های مدیریت بازاریابی و بهبود مهارت‌های مدیریتی در بُعد بازار و همچنین، تهیه طرح جامع «بازاریابی - تهیه مواد اولیه» برای شرکت‌های تعاونی به منظور بازاریابی آسان‌تر و ارزان‌تر محصولات و تهیه مواد اولیه برای شرکت‌های تعاونی توصیه می‌شود؛
  - با توجه به تأثیر عوامل مدیریتی بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، توصیه می‌شود که به منظور بهبود کارکرد تعاونی و سازمان‌دهی اعضا و افزایش کارایی مدیریتی شرکت تعاونی، مدیران عامل بر اساس تجربه و توانایی‌های ارتباطی و مدیریتی و تحصیلات مرتبط با کشاورزی انتخاب شوند؛
  - با توجه به تأثیر عوامل آموزشی بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، توصیه می‌شود که تدوین و چگونگی اجرای برنامه‌های آموزشی اعضا بر اساس نیازسنجی آموزشی صورت گیرد و آموزش در سطح شرکت‌های تعاونی موجود در هر شهرستان با همکاری تعاونی‌داران آموزش دیده که نماینده این شرکت‌ها در اتحادیه‌های استانی به‌شمار می‌روند، ارائه شود و تجارب آموزشی تعاونی‌های موفق نیز در اختیار اعضا قرار گیرد؛ و
  - با توجه به تأثیر عوامل محیطی بر میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی، توصیه می‌شود که در مکان‌یابی محل استقرار تعاونی‌ها، سهولت در تردد و مراجعه به آنها و نیز امکان پوشش مناطق گوناگون مد نظر قرار گیرد.

یادداشت‌ها

۱- Interval of Standard Deviation from the Mean (ISDM)؛ در این روش، ابتدا امتیازات به‌دست آمده از پاسخ اعضا در ارتباط با کلیه گویه‌های مربوط به ابعاد مختلف میزان موفقیت تعاونی‌ها با

هم جمع شد؛ پس از محاسبه میانگین و انحراف معیار ستون داده جدید، امتیازات کسب‌شده به چهار سطح به شرح زیر برآورد و پس از کدبندی مجدد داده‌ها، فراوانی هر طبقه محاسبه شد:

A= ضعیف : $A < \text{Mean} - \text{Sd}$

C= خوب : $\text{Mean} < C < \text{Mean} + \text{Sd}$

B= متوسط : $\text{Mean} - \text{Sd} < B < \text{Mean}$

D= عالی : $\text{Mean} + \text{Sd} < D$

در روابط بالا، Mean میانگین و Sd انحراف از معیار است.

۲- این الگو بدین شرح است: ۰ تا ۰/۳۰ = جزئی، ۰/۳۰ تا ۰/۵۰ = پایین، ۰/۵۰ تا ۰/۷۰ = متوسط، ۰/۷۰ تا ۰/۹۰ = زیاد، و ۰/۹۰ تا ۱ = خیلی زیاد.

3. Beta

منابع

- اسکندری تربقان، م. (۱۳۷۹)، «نقش تعاونی‌های تولید در توسعه اقتصادی و اجتماعی». *مجله تعاون*، سال ۱۱، شماره ۱۰۴، صص ۶-۹.
- امینی، ا. م. و صفری شالی، ر. (۱۳۸۱)، «ارزیابی تأثیر آموزش در موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران». *علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۶، شماره ۲ (تابستان ۱۳۸۱)، صص ۱۷-۲۸.
- امینی، ا. م. و رضائی، م. (۱۳۸۵ الف)، «ارزیابی عوامل مؤثر در موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران گوهشتی استان تهران». *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال ۱۴، شماره ۵۵، صص ۶۷-۸۹.
- امینی، ا. م. و رضائی، م. (۱۳۸۵ ب)، «بررسی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران در استان‌های مازندران و گلستان». *علوم کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۱۳، شماره ۲ (خرداد و تیر ۱۳۸۵)، صص ۱۲۳-۱۳۳.
- امینی، ا.؛ زینل همدانی، ع.؛ و رضائی، م. (۱۳۸۷)، «ارزیابی مهم‌ترین مؤلفه‌های درون‌سازمانی در موفقیت شرکت‌های تعاونی مرغداران تهران». *علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۱۲، شماره ۴۳ (الف)، صص ۲۸۶-۲۹۶.
- رنجبر، س. و منفردی راز، ب. (۱۳۸۶)، «بررسی روش‌های آموزشی و ترویجی بخش تعاون و ارائه راهکارها». *نشریه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تعاون*، سال ۱۸، شماره ۱۸۹-۱۹۰ (پیاپی ۲۷۹)، صص ۱۱۰-۱۱۹.

- زرانزاد، م. و شریفی، ب. (۱۳۸۷)، «بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی‌های مصرف استان ایلام نسبت به عوامل مؤثر بر ارتقای بهره‌وری (مورد مطالعه: تعاونی‌های مصرف استان ایلام)». *پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی ویژه مدیریت*، سال ۸، شماره ۲۹، صص ۹۷-۱۱۸.
- شعبانعلی فمی، ح؛ چوبچیان، ش؛ رحیم‌زاده، م؛ و رسولی، ف. (۱۳۸۵)، شناخت و تحلیل سازه‌های موفقیت شرکت‌های تعاونی زنان در ایران. *فصلنامه مطالعات زنان*، سال ۴، شماره ۲ (تابستان و پاییز ۱۳۸۵)، صص ۸۹-۱۰۹.
- شکیبا مقدم، م. (۱۳۸۷)، *مدیریت تعاونی‌ها*. تهران: میر.
- صدیقی، ح. و احمدپور، ا. (۱۳۸۴)، «سنجش نگرش کشاورزان زعفران‌کار نسبت به تولید و توسعه کشت زعفران». *مجله علوم کشاورزی ایران*، سال ۳۶، شماره ۳، صص ۶۸۹-۶۹۹.
- صدیقی، ح. و درویش‌نیا، ع. ا. (۱۳۸۲)، «ترویج شرکت‌های تعاونی تولید روستایی در استان مازندران». *مجموعه مقالات همایش نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران، چالش‌ها و چاره‌ها*، ۹-۱۰ دی، هتل المپیک، تهران. معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری با همکاری موسسه فرهنگی هنری شقایق روستا، تهران.
- صفری، ح؛ آریانفر، خ؛ و ابراهیمی، ع. (۱۳۸۸)، «عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی مصرف برتر». *نشریه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تعاون*، سال ۲۰، شماره ۲۱۲ (اسفند ۱۳۸۸)، صص ۳۳-۵۱.
- عباسی، ر؛ رسول‌زاده، ب؛ و عباسی، پ. (۱۳۸۸)، «عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌های تولیدی استان اردبیل». *نشریه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تعاون*، سال ۲۰، شماره ۲۱۰-۲۱۱، صص ۷۰-۹۰.
- فیض‌آبادی، ح. و محمدنیا، ا. (۱۳۸۷)، «بررسی نقش کارآفرینی، پایداری به اصول تعاون و رابطه آنها با موفقیت تعاونی‌ها (نمونه موردی: تعاونی‌های برتر استان خراسان شمالی)». *خلاصه مقالات همایش ملی تعاون و کارآفرینی*، ۲۴ تا ۲۵ مهر ۱۳۸۷، تهران، دانشگاه تهران.
- فیض‌آبادی، ح؛ بصیری، ع؛ و رجائی‌صدر، ز. (۱۳۸۸)، «بررسی و تحلیل ویژگی‌های تعاونی‌های برتر کشور در سال ۱۳۸۷». *نشریه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تعاون*، سال ۲۰، شماره ۲۰۴-۲۰۵ (تیر و مرداد ۱۳۸۸).
- کرمی، ش. و آگهی، ح. (۱۳۸۹ الف)، «بررسی نقش خلاقیت بر موفقیت تعاونی‌ها». *مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی و توسعه*، ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۸۹، ایلام، دانشگاه ایلام.

کرمی، ش. و آگهی، ح. (۱۳۸۹ ب)، «عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها: مطالعه موردی تعاونی‌های تولید محصولات خارج از فصل در استان کرمانشاه». *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۳، شماره ۲ (تابستان ۱۳۸۹)، صص ۳۱-۶۰.

مرادی، ح. و آگهی، ح. (۱۳۸۹)، «بررسی عوامل درون‌سازمانی مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های شیلات شهرستان اورامانات». *مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی و توسعه*، ۱۵ و ۱۶ اردیبهشت ۱۳۸۹، ایلام، دانشگاه ایلام.

نکویی نائینی، ع.؛ علی‌بیگی، ا. ح.؛ و زرافشانی، ک. (۱۳۸۸)، «واکاوی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های روستایی شهرستان کرمانشاه». *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۴، صص ۱-۲۲.

Amini, A. M. and Ramezani, M. (2008), "Investigation the success factors of poultry growers' cooperative in Iran's western provinces". *World-Applied Sciences Journal*, Vol. 5, No. 1, pp. 81-87.

Azadi, H.; Hosseininia, G.; Zarafshani, K.; Heydari, A.; and Witlox, F. (2010), "Factors influencing the success of animal husbandry cooperatives: a case study in southwest Iran". *Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics*, Vol. 111, No. 2, pp. 89-99.

Baticados, D. B. (2004), "Fishing cooperatives participation in managing nearshore resources: the case in Capiz, Central Philippines". *Fisheries Research*, Vol. 67, No. 1, pp. 81-91.

Harada, N. (2003), "Who success as an entrepreneur? An analysis of the post entry performance of new firms in Japan". *Japan and the World Economy*, Vol. 15, No. 2, pp. 211-222.

Hinkle, D. E.; Wiersma, W.; and Jurs, S. G. (1988), *Applied Statistics for the Behavioral Sciences*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Macdonald, T. O. R. and Rowarth, J. S. (2013), "Critical success factors when going global: agribusiness co-operative growth". *Proceedings of the New Zealand Grassland Association* 75, pp. 55-60. Available on:

---

http://grassland.org.nz/publications/nzgrassland_publication_2528.pdf.

Retrieved at: 18/04/2014.

Noordin, N.; Rajaratnam, S. D.; Anuarsaid, M. S.; Hanif, F. M.; and Juhan, R. (2011), "Attributes and perceived success factors of performing cooperative in Malaysia". Available on: <http://www.mkm.edu.my/documents/32685/53865/Attributes+and+Perceived+Success+Factors+of+Performing.pdf>. Retrieved at: 17/04/2014.

Prakash, D. (2000), "Development of agricultural cooperatives -Relevance of Japanese experiences to developing countries". Paper Presented at The 14th ICA-Japan International Training Course on "Strengthening Management of Agricultural Cooperatives in Asia", IDACA-Japan, April 18 2000. Available on: http://www.uwcc.wisc.edu/info/intl/daman_japan.pdf. Retrieved at: 17/04/2014.

Rajaei, Y.; Yaghoubi, J.; and Donyaei, H. (2011), "Assessing effective factors in development of entrepreneurship in agricultural cooperatives of Zanjan province". *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Vol. 15, pp. 1521-1525.